

Roman DAROWSKI*

*Wydział Filozoficzny, Akademia Ignatianum w Krakowie

Jakub Gorczyca SJ: *Zarys etyki fundamentalnej. Być dla drugiego*

Ojciec Jakub GORCZYCA, polski jezuita, jest profesorem zwyczajnym na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Przedmiotem jego szczególnych zainteresowań jest problematyka antropologii filozoficznej, etyki fundamentalnej oraz filozofii religii. Filozoficzne inspiracje czerpie GORCZYCA z intelektualnej tradycji chrześcijaństwa, z fenomenologii i z filozofii dialogu.

Opublikował m.in. następujące książki:

- GORCZYCA, *Il valore e la risposta dell'uomo. Capisaldi del pensiero filosofico di Dietrich von Hildebrand*;
- GORCZYCA, *Chrystus i ethos. Szkice o etyce filozoficznej w kondycji chrześcijańskiej*;
- GORCZYCA, *Edyta Stein*;
- GORCZYCA, *Essere per l'altro. Fondamenti di etica filosofica*.

Właśnie tę ostatnią książkę sam autor przełożył na język polski¹ i jej poświęć nieco więcej uwagi.

¹ GORCZYCA, *Zarys etyki fundamentalnej. Być dla drugiego*.

Książka powstała w związku z wykładami etyki, jakie autor od kilkunastu lat prowadzi na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Pod pewnym względem jest wynikiem i owocem tej właśnie działalności dydaktycznej. Ta okoliczność w pewnym stopniu wpłynęła na sposób podejścia do rozpatrywanych w niej zagadnień i poniekąd wskazuje głównych potencjalnych odbiorców książki.

Autor wyraża pragnienie, by mogła ona służyć tym, którzy z jej pomocą zechcą zaznajomić się z podstawowymi zagadnieniami etyki filozoficznej i przy tej okazji zastanowić się nad problemami, rodzącymi się zarówno w ich osobistym doświadczeniu moralnym, jak i w styczności z różnymi poglądami oraz teoriami etycznymi – dawnymi i współczesnymi.

Profesor GORCZYCA w omawianej książce podejmuje problematykę tradycyjnie uwzględnianą i rozpatrywaną podczas wykładów etyki ogólnej, a więc refleksję poświęconą podstawowym problemom moralnym, a dokładniej tym problemom, którymi zajmowała się filozofia w tradycji chrześcijańskiej – w różnych jej zestawach tematycznych – w traktatach dotyczących „etyki ogólnej”. Czyni to jednak z innego punktu widzenia i w nieco inny sposób.

Jako punkt wyjścia i stałego odniesienia refleksji nad moralnością autor przyjmuje etyczne doświadczenie odpowiedzialności w spotkaniu z drugim człowiekiem. Szeroko rozumiany opis fenomenologiczny tego doświadczenia ma służyć odpowiedniemu rozumieniu jego danych, pogłębionemu z kolei dzięki interpretacji metafizycznej. Oznacza to, że opis fenomenologiczny tego doświadczenia, fundamentalnego dla etyki filozoficznej naszego autora, wydobywa zarazem jego znaczenie antropologiczne i metafizyczne.

Odwołanie się do danych doświadczenia etycznego powinno również jego zdaniem ułatwiać i czynić owocniejszym dialog zarówno z filozofami z przeszłości, jak i myślicielami doby współczesnej na temat istoty dobra moralnego i życia autentycznie ludzkiego.

Całość refleksji systematycznej poprzedza obszernie wprowadzenie metaetyczne. Autor przedstawia w nim i uzasadnia własne stanowisko filozoficzne, antropologiczne i etyczne, które stanowi podstawę

jego poglądów. W tym kontekście sporo uwagi poświęca sytuacji etyki filozoficznej uprawianej przez niektórych chrześcijan „w kondycji chrześcijańskiej” – jak to wyraża.

Stanowisko GORCZYCY w dziedzinie etyki streszcza następujące twierdzenie-teza: opis fenomenologiczny danych doświadczenia etycznego, ich eksplikacja antropo-ontologiczna oraz interpretacja metafizyczna prowadzą do racjonalnie uzasadnionych wskazań etycznych².

W kolejnych rozdziałach autor rozwija następujące zagadnienia: Fenomenologia doświadczenia etycznego; Filozoficzne koncepcje dobra moralnego; Konstytucja wartości i norm moralnych; Prawda sumienia; Dobro działania; Piękno cnót.

Autor prowadzi swe wywody – m.in. na temat personalistycznych podstaw wartości moralnych oraz norm – w konfrontacji z myślicielami z przeszłości i z filozofami współczesnymi, zamieszczając liczne ich teksty. Pojawienie się w dociekaniach etycznych inspirującej postaci „miłosiernego Samarytanina” nie ma świadczyć o tym, że książka adresowana jest wyłącznie do chrześcijan. Przeciwnie, jako tekst filozoficzny zmierza ku temu, by czytelnika otwierać na lekturę, refleksję i dialog o charakterze uniwersalnym.

Zamierzenia autora w omawianym traktacie można by również ująć i określić nieco inaczej, a mianowicie tak: Autor stara się badać i uzasadniać na drodze argumentacji filozoficznej racjonalność miłości bliźniego. I to mu się w dużej mierze udaje.

W książce jest sporo nowych, oryginalnych myśli i ujęć. Zasadniczą rolę w podejściu do fundamentalnej problematyki etycznej odgrywa koncepcja osoby jako substancji relacyjnej. Wychodząc od analizy danych doświadczenia etycznego, autor wykazuje, że „relacyjność”, czyli odniesienie do osoby drugiego człowieka i do Absolutu-Dobroci Nieskończonej, należy istotowo do substancjalnej struktury osoby ludzkiej. Namysł metafizyczny pozwala mu zdefiniować tę osobę jako *podmiot cielesno-duchowy, istniejący jako dar samodzielny*³. Takie teoretyczne ujęcie osoby ludzkiej rzuca wiele światła na

² Por. GORCZYCA, *Zarys etyki fundamentalnej. Być dla drugiego*, s. 46.

³ Por. *Ibid.* s. 122.

rozumienie fenomenu dobra moralnego oraz ontologicznej konstytucji wartości i cnót etycznych. Jeśli dobro moralne polega na aktualizacji osoby-daru w wolnych decyzjach i czynach, to w wartościach etycznych można rozpoznać różne formy owego dobra, a mówiąc inaczej, rozmaite postaci miłości w sensie etycznym (*agape*). W zależności od różnorodnych relacji osoby-daru owe zróżnicowane kształty miłości (dobroci) przybierają odpowiednie imiona wartości, ideałów postępowania prawdziwie ludzkiego. Z kolei korespondujące z wartościami cnoty, które określają moralny charakter osoby ludzkiej, można rozumieć jako ukonstytuowane dzięki dobrym czynom, względnie trwale sposoby bycia darem.

Praca *Zarys etyki fundamentalnej* prof. Jakuba GORCZYCY, wydana w języku włoskim i polskim, stanowi twórczy wkład w dziedzinie etycznej refleksji nad człowiekiem zarówno na terenie filozofii polskiej, jak i w szerszym wymiarze, co najmniej europejskim. Jest udaną prezentacją jednej z odmian współczesnego personalizmu chrześcijańskiego w dziedzinie etyki.

Literatura

- GORCZYCA, J., *Chrystus i ethos. Szkice o etyce filozoficznej w kondycji chrześcijańskiej*, Kraków : Wydawnictwo WAM, 1998.
- GORCZYCA, J., *Edyta Stein*, Kraków : Wydawnictwo WAM, 2003 (2 wyd. 2008).
- GORCZYCA, J., *Essere per l'altro. Fondamenti di etica filosofica*, Roma : Gregorian & Biblical Press, 2011.
- GORCZYCA, J., *Il valore e la risposta dell'uomo. Capisaldi del pensiero filosofico di Dietrich von Hildebrand*, Roma : Pontificia Universitas Gregoriana, 1984.
- GORCZYCA, J., *Zarys etyki fundamentalnej. Być dla drugiego*, [przeł.] J. GORCZYCA, Kraków : Wydawnictwo WAM, 2014.